

MAGYAR MASARYK-AKADÉMIA

Az ÍRÓK SORSA ma általában nem mondható szerencsésnek, de Felső-Magyarország magyar íróinak sorsát még súlyosabbá tette Nagy-Magyarország szétszakítása. A közönség, melynek írtak, összezsugorodott, a magyar könyvkiadás lehetősége az államfordulat utáni években teljesen kizártnak látszott, reménytelenség sötét éjszakája borult a mostani Szlovénzsko és Ruszinszko magyar kulturális életére. A magyar kultúrelét forrásaitól való erőszakos elszakítottóság és a nagy nemzeti elnyomás sodrában, az első években Csehszlovákiában levő nemzetrészünk iránytű nélkül hanyódott az ellenséges hullámokban. Zajgott körülötte a csehszlovákizmus magyarellenes bosszúpolitikája. A magyarság kultúralkotásait egymásután foglalta le vagy elpusztította, döntötte le vagy kisajátította a csehtót nemzetegység államának kormányzati rendszere. Az új állam a rendelkezésére álló hatalmi eszközök valóságos tankdivízióit zúdította a kultúráját védelmező magyarságra, mely az elpusztított kultúralkotások helyébe újakat igyekszik emelni és míg az egyik kezével védekezik, a másikkal téglát téglá mellé rak. Mihelyt e legendába ülő önfeláldozást látható siker koronázza, mihelyt a magyar kultúra életakarata odafent pregnáns kifejezést nyer, az ellenséges kormányzati rendszer koncentrikus támadással ledönti mindazt, amit szlovénzskói és ruszinszskói magyarok építettek és építenek. Am nem lankad a magyar tábor. Magyar írók, magyar költők, magyar művészek állnak és álltak az első sorokban, ők nemcsak a téglahordók, nemcsak az alkotók, az építők, hanem a védők is. Védekezniök kell mindenféle általános humánus, szociális, demokratikus, pacifista, paneuropaista jelszavak alatt vitorlázó csehtót kísértések ellen, melyeknek célja nem egyéb, mint a magyar kultúra művelőinek kitaró csapatját Szlovénzskóban és Ruszinszskóban megbontani, visszavonást szítani és a csehtót gőzhengerrel mindent a csehtót masszába lapítani. A csehtót propaganda a magyar nemzeten elkövetett nagy igazságtalanságnak ma már mindinkább jelentkező külföldi visszahatását mindenképpen igyekszik gyengíteni és azt bizonyítja, hogy mihelyt Magyarországon demokratikus kormányzati rendszer lenne, megszűnnék a magyar revizionizmus is, mely szerinte nem egyéb, mint a magyar feudális-oligarcha korszak utolsó erőfeszítése. Ugyanezt a taktikát követik a Csehszlovákiában levő magyar nemzetrésznek az anyaországtól való izolálása tekintetében. A csehtót kormány pénzén kiadott cseh-, tót- és magyar nyelvű sajtótermékek rendszerint ezt a nótát fűjják és különösen a magyar nyelven kiadott csehtót kormánylapok hirdetik folyton-

folyvást azt az abszurd feltevést, hogy egy demokratikus Magyarország nem fog ismerni revizionizmust és ha nem lesz revizionizmus, akkor meglesz a csehtót-magyar testvéresülés, ezért hagyja el a Csehszlovákiában levő magyar nemzetrész is a régi magyar nemzeti nyomokat, vesse el a magyar nemzeti tradíciókat és eszméket, haladjon teljesen külön utakon, melyeknek végén nemcsak az abszolút lojalitás áll, hanem a csehtót nemzetbe való teljes beolvadás is. Nem csoda tehát, hogy a szlovenszkói magyar szellemi élet hullámai sok veszedelmes zátonyt és szirtet takarnak, melyeket csakis hidegvérű józansággal lehet elkerülni. Azok, akik a volt Felső-Magyarország magyar kultúr-törekvéseinek kormányrúdját kezelik, rendszerint a következő veszedelmekkel kénytelenek megküzdeni: — az irredentizmus állandó vádjával, a gyakran jelentkező és ellenséges részről szított pártoskodással és a dilettantizmus kicsinyeskedéseivel és nagyzolásaival.

A csehtót kormánypolitika mindazon magyar törekvéseket, melyek a magyar nemzeti jelleg és nemzeti eszme konzerválását tűzik ki céljukul, irredentizmusnak tartja és mi sem természetesebb, mint hogy rosszakarató gyanakodással figyeli az önálló és független magyar szellemi munkát, melyet mindenképpen szeretne a Prágától való anyagi függőségbe szorítani. Az ellenzéki magyar pártok politikáját, mely a csehtót centralizmusnak a magyar nemzetrész szempontjai szerinti ellenőrzését és kritikáját tartalmazza, tehát jogos állampolgári köteleességek teljesítését, a csehszlovákizmus illőjális negativizmusnak és irredentizmusnak deklarálja és ugyanezt az igazságtalan megállapítást applikálja az ottani magyar kultúréletre is, és miképpen politikai téren hirdeti és magyarnyelvű ügynökei által hirdeted, hogy a magyarságnak ú. n. aktivista politikát kell folytatnia, tehát a csehtót hegemonizmus előtt feltétel nélkül le kell raknia önvédelmi fegyvereit és Prága korrupciós mocsarába fűlnia, mint az Szlovenszkó összes más pártjaival történt, éppen úgy próbálkozik folyton-folyvást irodalmi téren azzal, Hogy a szlovenszkói magyarságba szuggerálja azt, hogy csakis úgy tudhat szellemi téren valami érdemeset produkálni, csakis úgy tudja jövőjét biztosítani, ha a prágai csehszlovákizmus előtt deferál és annak szolgálatába állva, szellemi irányításának magát feltétel nélkül aláveti. Minden eszközt, minden módot igénybe vesz, hogy ezt a célját elérje. Segítségére szolgál a politikai és kultúrtényezők és reprezentánsok közötti féltékenység és antagonizmus, mely a fejlődő népek egyik életsajátsága és nemcsak odafent, hanem nálunk, Ausztriában, Németországban, Franciaországban és másutt is kimutatható. Azonkívül az a részint dilettantizmusból, részint pedig defaitizmusból fakadt felfogás, mely azt hirdeti, hogy elszakítván a magyar kultúra központi forrásaitól, egy szlovenszkói lelkű vagy ruszinszkói lelkű magyar irodalmat kell teremteni, mely az anyaországtól való elszakítottság által teremtett helyzet véglegességébe belenyugodva, nem néz sem észak, sem dél felé. A politikai és a kulturális vezetők közötti viszonylatot úgy lehetne jellemezni, hogy a politikai életben szereplők munkája az utakat, útirányokat kijelölő mérnökök tevékenysége, míg a kultúrmunkásokra a nehéz úttörés és útépités fáradalmi hárulnak. Az államfordulat utáni első évek a kényszerítő körülmények követ-

keztében inkább csak a tracement létesítésére szorítkoztak és csak azután kezdődött meg az útépítés fáradságos munkája, mely kezdetben igen lassan haladt és még 1929-ben is rendkívül sok panaszra adott alkalmat azok részéről, akik ebben a munkában résztvettek. A panaszok majdnem kevés kivétellel az úttörő munka lassúságát kifogásolják. Mikor 1929 december 8—15. napjain a szlovenszkói és ruszinszkói magyar írók magyar könyvhetet rendeztek, egy „Jel” című irodalmi röpiratban nyilatkoztak az ottani magyar irodalom helyzetéről, így Sziklay Ferenc, a kassai Kazinczy-társaság egyik vezetője, a következőket írta:

„A mi áldatlan irodalmi viszonyainkat szeretik lekicsinylőleg Erdély mellé állítani. Felhánytorgatják a „Helikont” és a „Szépmíves Céhet, aminek pendantja — értsd a szerves irodalmi élet alapköve — nálunk hiányzik. De azt még senki nem kérdezte meg, lehet-e nálunk Helikont és Céhet csinálni? Erdélynek az önálló szellemi élet nem újság, de évszázados külön fejlődés eredménye, melyet a nyolcvanéves „Unió” elmosni nem tudott. Mi sohasem voltunk „corpus separatum”, csak egy villámsujtott fának letört ága. Ki ápolta, hogy gyökeret verjen? Ki segítette, óvta, hogy el ne száradjon? Hol van a mi báró Kemény Jánosunk, aki összefogta és tenyérre simogatta az ott ökölbe szorult kezeket? És hol van a mi gróf Bánffy Miklósunk, aki többé nem Kisbán Miklós, mert le tudott mondani az írói egyéniségről, hogy más íróknak nyithasson ajtót az életbe?”

„Ha itt vagyunk, legyen nyílt a kérdés: Mit tett a szlovenszkói és ruszinszkói magyar közélet hivatalos vezetősége a mi magyar irodalmunkért és művészetünkért az egész tíz év alatt? Mi történt eddig abban az irányban a magyar élet reprezentánsai részéről, hogy az írók és művészek életútja csak egy kicsivel legyen kevésbé göröngyös?”

Darkó István az új célú magyar irodalom programújában a következőket írta:

„Irodalmunknak nagy hivatása lesz, ha újra meg tudja teremteni szellemi, lelki kapcsolatainkat az összmagyarsággal. Énre tiszta lényege, a kultúrában elfoglalt helye, időden érvényessége, politikamentessége egyedül képesítik. Hasson az egész világ magyarságára, mert a szenvedés osztályrészéül jutott tisztítótűzéből kikerülve példaképpen állhat az anyatorzs s a többi oldalágak elé: a magyar szolidaritás és a szociális gondolkodásmód példaképeül.”

„Irodalmunk bátran mutathatja egyelőre azt a képet, amelyet életünk visel: a szenvedés, bajok, testvériedenség, szétzüllöttségünk képét. De mutassa meg folytatólagosan fennmaradásunkat egyedül biztosítható jobb társas életünk, berendezkedésünk útjait is. Mihelyt ezt a kettőt megcselekszi, már rá is vezette életünket a helyes vágányra.”

Győry Dezső következőket írta ebben a füzetben a szlovenszkói magyarság és irodalom rendeltetéséről:

„Én hiszem, hogy mai megpróbáltatásunk isteni akarat, mely különös célt szolgál: hiszek szenvedéseink elrendelt céljában és értelmében. Hiszem, hogy átformáló kohó, tisztítótűz és lelket edző folyamat csak ez, hogy annál okosabb, annál jobb és annál tisztább, műveltebb, szociálisabb és istenhívőbb magyarság legyünk.

Nemcsak bennem, de a szlovenszkói irodalomban is ébred és hangot talál már az újarú magyarság lelkiismerete s hogy ez a hang még néha tétova, néha még alig hallhatóan gyenge és ritka, annak egyik oka csak az, hogy a magyarság itt nem tért még magához az aléltásból, a fáradságból, a kábulatból s nem akarja vagy nem érzi magát elég egészségesnek ahhoz, hogy így szóljon az írókhoz: nézzünk szembe egymással, elég erősek vagyunk már arra, hogy a lelkiismeretünk szavát megszólaltassuk, magyar írók, mutassátok meg nekünk magunkat és sorsunk új csapásait.”

Tagadhatatlanul nagy visszhangra talált az itt hirdetett újarcú magyar irodalom jelszava Szlovenszkon. Hirdetőinek csoportjába azonban olyanok is tolakodtak, akik Prága politikai ügynökei és így az elnyomottságban levő magyar nemzetrészt tényleges állapotának elfedésére megelégedett magyar kisebbségről szóló reklámszélhámosságot kötelesek produkálni. Az újarcú magyarok becsületes és nemzeti érzésű része azt hirdeti, hogy elszakítatva Budapesttől, teremtsek meg saját erejükből a szlovenszko magyar irodalmat, ne várjanak iniciatívákra, hanem kezdeményezzenek maguk. Ezt a részt áthatja egyúttal az ideális meggyőződés is, hogy ők, a fiatalok, képezik majd az egymástól egyre távolodó szakadt partok között a friss, sudár új hidat, melyről Győry Dezső írja:

„minthogyha Isten ráborulna bűgön
a hulló partot bontó szakadékra,
fi-testből a híd átsuhan a zúgón
s dúlt lelkeket fog össze egy marókra:

lánc láncba, szív a szívbe, váll a vállhoz,
ívelt, friss lelkünk csak megért s nem átkoz,
vagyunk új képben az ő akarata:

a part vizzálya mihozzánk alantas
s a híd alatt az élet diadalmas
folyamja zúg s a mi arcunk mutatja.“

Ezek a becsületesek, az őszinték, akik nemcsak a szakadt partok között, hanem Szlovenszko nemzetei között is akarnak hidat építeni és a tényekkel szembeszállva azt hiszik, hogy odaát a tót fiatalok lelke szintén egy egyesítő híd felé fog ívelni előbb vagy utóbb. A másik csoport a pseudo-újarcúakból rekrutálódik, akik szintén azt hirdetik, hogy el kell szakadni Budapesttől, de ezek mint a csehszlovákizmus magyar kucsébrei nemzetrontó áfiumot árulnak és azt a prágai törekvést szolgálják, mely a magyar nemzetnek teljes izolálását célozza. Amikor magyar írók egy eredeti és önálló szlovenszko irodalom bátor megteremtését sürgetik, lelkesen tapsolnak ezek is, mert eszközt látnak ebben a cél elérésére.

Jól tudjuk, hogy a több mint egy évtized óta tartó elszakítottság nem maradt nyomok, sőt mély nyomok nélkül odafent, azt is tudjuk, hogy az izoláltságban levő magyarság a Csonka-Magyarország és a magyar nemzet életképességét tagadó csehszlovák lekicsinyelési pergőtűzet kénytelen elszenvedni és hogy ez sokaknál a magyar kultúra központi forrásainak jelentőségét elhalványította, — ám öngyűkos az a magyar kulturális mozgolódás, mely a magyar nemzetrészt kulturális hátvédjét negligálni akarja. Szlovenszko magyar írói akkor haladnak járható utakon, ha olyan magyar szépirodalmat teremtenek, mely bár Szlovenszko szelleméből, leikéből született, mégsem egyedül az övék, hanem a miénk is és minden magyaré. A szlovenszko magyar irodalom az elmúlt nehéz időszakban meg is mutatta, hogy ezt az egyedül helyes irányt választotta és reprezentánsai az egyetemes magyar irodalomnak nemcsak egyenértékű, de jelentőségükben kiváló részei, erre elég csak Mécs Lászlónak költészetére hivatkozni. Az egyetemes magyar irodalmat, ezt az organikus életet élő és fejlődő

testet Trianonban nem tudták szétarabolni, mert az egyetemes magyar irodalom nem ismerhet és nem is fog ismerni közbenső határokat, szlovenszkói, ruszinszkói, burgenlandi, délvidéki és erdélyi határokat. Nincsen és nem is lehet sajátos délvidéki, szlovenszkói, ruszinszkói stb. magyar irodalom, hanem van és lesz magyar irodalom Szlovensz-kón, Ruszinsz-kón, a Délvidéken, Erdélyben, mert amit ott írnak igaz magyarok, az a miénk is itt a csonka országban, az az egyetemes magyar kultúra gyümölcse és gyarapodása.

A szlovenszkói magyar írók része a szemrehányás özönével szokta illetni a magyar közélet ottani vezetőit, mint ezt Sziklay nyilatkozatában is olvastuk. A refrain az, hogy minden erőt a politikára fordítanak és a szlovenszkói magyar irodalomnak egy fillért sem juttatnak, holott elsősorban kulturális és gazdasági kérdésekkel kellene törődni. Hiányzik ezek szerint az igazán magyar gesztus, a várva-várt mecénás, aki „a mából született, a jelenben él és a jövőt irányítja“ és aki legyőzze magában a politikust és mint Farkas István írta, minden magyar tehetségnek egyforma mértékű elgondolással és egyforma szeretettel mér új utat.

Nem akarom vizsgálat és kritika tárgyává tenni, vájjon ezek a szemrehányások jogosak és igazságosak voltak-e, csupán annak a megállapítására szorítokozom, hogy csakis a magyar nemzetrészt energikus politikai képviseltetésének, a magyar nemzetrészt jogai és sérelmei fenntartás nélküli hangoztatásának, a nemzeti defaitizmusnak egy eleven ellenzéki magatartással való elriasztásának lehet tulajdonítani és köszönni azt, hogy a magyar nemzetrésztben a magyar kultúra védelmére irányuló készséget ébrentartotta. Az egyetemes magyar nemzet büszke lehet szlovenszkói és ruszinszkói fiaira, akik úgy a politikai arénában, mint kulturális téren is a nagy nemzeti közösség tradícióihoz hívek maradtak és kevés kivétellel meg nem tántorodtak. Csehszlovákia magyar szellemű sajtójának újjászervezése nehéz feladat volt és csakis ennek a nehéz feladatnak megoldása lehetett a bázis, melyen a magyar kultúrértékek védelmét sikerrel tudták megoldani. Ez a sajtó nyitott először kaput a magyar tehetségeknek és általa jutott szóhoz az első esztendő harcai után a magyar irodalmi koncentráció eszméje, mely hosszadalmas disputák és hírlapi viták témája lett. A volt Felső-Magyarország magyar írói súlyos hátrányát érezték annak, hogy a magyar irodalmi és tudományos életnek csupán néhány lokális jellegű szervezete van, mint a pozsonyi Toldy-kör, a kassai Kazinczy-társaság, az eperjesi Széchenyi-kör, a lévai Reviczky-társaság, az ungvári Dugonics-egyesület, — de nincsen egy nagy, tekintélyes irodalmi és tudományos intézménye, mely a szlovenszkói és ruszinszkói magyar szellemi munkának méltó fóruma és reprezentánsa legyen. Még 1926-ban javasolta Flachbarth Ernő egy irodalmi és tudományos társaság megalakítását és annak a meggyőződésének adott kifejezést akkor az „Uj Aurora“ című és a kitűnő Jankovics Marcell szerkesztésében megjelent irodalmi almanachban, hogy ha a meglévő lokális magyar irodalmi társaságok köré

„csoportosuló elemek egyszer azzal a szilárd elhatározással ülnek össze, hogy a csehszlovákiai magyarság legfelsőbb irodalmi fórumát meg-

teremtik, úgy annak feltétlenül létre is kell jönnie, Ezzel megoldódnék az irodalmi lap régóta vajdó problémája is. Politikai téren megteremtettük reprezentatív sajtónkat, miért ne volna ez lehetséges irodalmi téren is?“

„E sorok írója két-három évvel ezelőtt fölvetette a tudományos szervezkedés problémáját és kiindulva abból az aktuális tapasztalatból, hogy a cseh historikusok és publicisták szándékosan elferdítik Szlovénzkó és Ruszinszkó történelmét, fölvetette azt a kérdést, vajjon nem volna-e időszerű egy országos magyar történelmi társulat megalakítása, vagy a meglévő történelmi egyesületek működésének kiterjesztése egész Szlovénzkóra és Ruszinszkóra. Fölszólalása nem maradt visszhang nélkül és a megboldogult Neogrády Lajos, Szepes vármegye utolsó alispánja, az országos viszonylatban is kiváló Szepesmegyei Történelmi Társulat elnöke azt ajánlotta, hogy a história barátjai lehetőleg minden megyében alakítsanak a szepesihez hasonló történelmi egyesületeket, amelyek azután szövetségbe tömörülhetnének egymással. Úgy hiszem, hogy ezt a kérdést állandóan napirenden kellene tartani. Mivel egyetemünk nincs és szakképzett tanáraink legnagyobb részét elvesztettük, tudományos életről szó sem lehet nálunk. Eldugott kastélyokban akadnak ugyan egyesek, akik a könyvekben keresnek felejtést és vigasztalást, de igazi tudományos élet és tudományos irodalom nálunk egészen ismeretlen fogalmak. Nem tartom elképzelhetetlennek, hogy az irodalmi társaság megalakításával együtt ezt a tervet is meg lehessen valósítani és kérem az erre hivatott tényezőket, hogy gondolkodjanak fölötte. Minden kultúra koronája, betetőzése az irodalom, tudomány és művészet és mindaddig, amíg mindegyikük zárt egészet nem alkot, a magyar kultúra palotája befejezetlen mű hatását fogja kelteni. Milyen szép volna ellenben, ha irodalmi társaságainkból, tudományos egyesületeinkből egy kis magyar akadémia alakulna ki! Azt hiszem, hogy ez a cél még minden fáradozást és munkát.“

Flachbarth Ernő ezen javaslata óta tagadhatatlanul érni kezdett az irodalmi koncentráció eszméje, — azonban csak rendkívül lassú tempóban és nagy veszteséget jelentett az, hogy Flachbarth Ernő a csehszlovák terror miatt Csehszlovákiából elköltözködött, mert meggyőződésem, hogy invenciója és személyes akciója révén a laza kísérletek helyett egy tetterős és tényleges irodalmi és tudományos szervezet alakult volna meg. 1930-ban végre megalakult Szentiványi Józsefnek, a magyar nemzeti párt elnökének vezetése alatt az ú. n. Szentiványi Kúria, mely ugyan a legszebb és legnemesebb célokat tűzte ki maga elé és kezdeményezései máris figyelemreméltó eredményeket értek el, — minthogy azonban inkább alkalmi csoportosulás és igen laza szerkezetű, nem igen lehet egyetemes tekintélyű és hatású. A Szentiványi Kúria 1931 május 29-én következőképpen precizírozta álláspontját:

„A Szentiványi Kúria kívánatosnak és szükségesnek tartja a minél teljesebb irodalmi koncentrációt a magyar gondolat szolgálata és a művészi színvonal emelése jegyében. E vonatkozásban az irodalom nemzeti jellegét a legszelesebb liberalizmussal kívánja értelmezni, amikor a magának vall minden irodalmi értéket, amely a magyar nyelv eszközeivel dolgozva nem tagadja meg a nemzet testével való közösséget, illetve nem fordul a nemzeti gondolat ellen. Egyben a legszigorúbb kritikával kívánja felvenni a harcot mindenfajta irodalmi dilettantizmus ellen, amely akármelyik oldalról jelentkezik.“

A Szentiványi Kúria megalakulása óta elevenebb irodalmi élet indult meg, a Kazinczy könyvkiadótársaság Prágába tette át székhelyét és máris egy sorozat értékes magyar könyvet adott ki. Azonkívül a magyar irodalom pártfogói irodalmi és tudományos művek jutal-

mázására közel 100.000 korona összegben pályadíjakat tűztek ki.¹ A pályázatok benyújtásának határideje nagyrészt a múlt év végén járt le. Ez mindenestre elismerésre méltó teljesítmény.

A MAGYAR IRODALMI és tudományos koncentráció megvalósítására törekvő mozgalom, mely a magyarság szellemi függetlenségét meg akarta óvni, nem igen volt a prágai csehtót hegemonizmus kedvére való, mert hiszen attól tartott, hogy a kijegecesedő nagy magyar kultúrszerv még inkább fogja összetartani és összekovácsozni a magyar erőket. Ezért a *divide et impera* módszerével egy elhárító cselekedetre szánta el magát, mellyel három irányban gondol a csehszlovákizmus részére taktikai előnyöket szerezni. Mikor 1930 őszén Masaryk beutazta Szlovenszkót, koszorút helyezett Madách sírjára, azután Losoncon beletaposott magyar panaszok miatt a magyar nemzet önérzetébe, majd pedig Pozsonyban egy magyar tudományos „akadémia“ létesítésére vonatkozólag tett ígéretet. A köztársasági elnök egymillió cseh koronányi összeget bocsátott az alakítandó magyar tudományos, irodalmi és művészeti társaság rendelkezésére.

Miért ez a hirtelen adakozás, mely ugyan csak évi 60 ezer cseh korona felhasználható költségösszeget juttat a társaságnak? Prága ezzel meg akarta hiúsítani a független magyar tudományos szerv kialakulását, ezzel az alamiznaszerű összeggel a magyar nemzetrésztől nemcsak izolált, de egyenesen elkerült, a kormány szolgálatában álló és magyarul író elemeket olyan helyzetbe akarta juttatni, hogy a szlovenszkói magyar élet tényezőivel végre kontaktusba kerülhessenek és a magyarságot megbontó munkájukat sikeresebben folytassák és végül, hogy Prága szellemi irányítása mellett egy a történelmi együvértartozás érzését destruáló olyan magyar irodalmi és tudományos tevékenység bontakozzék ki, mely a magyar nemzeti hagyományokat megtagadja.

A társaság előkészítése, megalakulása igazolja ezt a mi megállapításunkat. Pérer István csehtót közoktatásügyi miniszter, az u. n. rendtörvény apja és szerzője, a Tuka elleni hajsza egyik rendezője, kinevezte a magyar tudományos, irodalmi és művészeti társaság elnökévé Orbán Gábor pozsonyi középiskolai tanárt, aki finn-ugor nyelvész, néhány iskolakönyvet írt és ezenkívül két kész munkájának kézírata hever kiadatlanul asztala fiókjában. Dérer kinevezte egyúttal az előkészítő bizottságot is. Tagjai lettek: Antal Sándor, a Reggel című csehszlovák kormánylap szerkesztője, azelőtt Hodzsának egyik asszisztense a magyar földműves nép közötti szegényes kísérletezésénél, Surányi Géza, a Reggel című csehszlovák kormánylap másik szerkesztője, Váradí Aladár, a „Csehszlovákiai Magyar Népszava“ című csehszlovák szociáldemokrata kormánylap szerkesztője, Szerényt Ferdinánd középiskolai tanár, Masaryk magyarnyelvű életrajzának szer-

¹ Így Csáky Mihály gróf, Eszterházy János gróf, Hercog Ignác, Tarján Ödön, Rákossy Lajos, Kadosa Pál, Földes Dezső, a Kazinczy-társaság, a Prágai Magyar Hírlap, a Liptószentiváni Subalpina r. t., — azonkívül a pozsonyi Bán Bertalan díj, a Tátrabarátok díjának, a Balassa Bálint, a Reviczky Gyula, a nógrádi Madách díjnak, a szépesi magyarok, a magyar falu és a pozsonyi intellektuellerk díjainak nevezetelen alapítói.

zője, Farkas Gyula középiskolai tanár, Angyal Géza festő és cégérnek Győry Dezső és Sziklay Ferenc valódi magyar írók. Tehát a kilenc tagú kinevezett előkészítő bizottságban volt három kormánylap szerkesztő, három középiskolai tanár, két író és egy festő. Hogyan került ebbe a társaságba Sziklay és Győry?! Hiszen miképpen a Csömörök, Szappanosok, Földesek stb. vezetése alatt magyar népviseletbe öltözöttapidíjas magyarok menete kiáltotta Prága utcáin: „Éljen Hodzsa apánk!” — ugyanígy kiáltozza ez a társaság is nem annyira, hogy „Éljen Masaryk apánk!” — hanem hogy „Éljen Dérer apánk!”.

Ez a bizottság március 12-én tartotta első ülését Dérer elnökle-tével. Később az alakuló közgyűlésre a Dérer által jóváhagyott alapító tagokat meghívták, ahol persze Orbán Gábor folyton hangoztatta ugyan, hogy a bizottság és társaság is politikamentesen fog működni, de hogy ez mennyire lehet igaz, arra közlünk a tag urak eddigi írásaiból néhány szemelvényt. Az előkészítőbizottság vezető tagja Váradi Aladár, Surányi Gézával, a bizottság titkárával közös könyvében¹ a következőket írta:

„Szent István koronája birodalmának helyreállítására hangoztatott minden jogcím szétmorzsolódott a történelmi fejlődés malomkövei között, mert:

1. A honfoglalás nem jogcím. Aki kardra hivatkozik, kénytelen maga is respektálni a kard jogát és belenyugodni a faraók bölcsességébe: a kerék talpa nemcsak felemelkedik, hanem alá is fordul.

2. A hivatalosan tanított és Bethlen által is hangoztatott érv, hogy a nemzetiségek befogadott telepítések útján szivárogtak Magyarországra, ugyancsak nem állja meg a történelmi kritikát. Főleg nem áll ez meg a szlávokkal szemben, akik — hogy ezzel a magyar politikusok által előszeretettel használt kifejezéssel éljünk —: őslakosai voltak a történelmileg kialakult Magyarországnak. Különben is elég utalnunk e tekintetben arra a körülményre, hogy a telepítések a történelem folyamán mindenkor bizonyos autonóm jogok — akkor így fejezték ki: privilégium — biztosításával történtek. Mit számított akkor a földbirtoklás joga? A honalapító első magyar királyok adománylevelei is mindenkor azt emelik ki, hogy hány jobbágyszemélyt, nem pedig hogy hány hold területet adományoztak hűveiknek. Akkor csak az emberi munkaerő számított, s magában a föld ügyszólván értéktelen volt.

A magyar történetírók is elismerik, hogy a magyarság magában nem lett volna elég az ország területének benépesítésére. Amellett a folytonos belviszályok okozta egymásirtás, a tatárjárás, a török háborúk, a vallásháborúk, az egymástirtó szabadságharcok is egyre fogyasztották a magyarságot és folytonos telepítések nélkül nem is lett volna fenntartható az ország. Csoda, hogy magyarok egyáltalán még vannak!

3. Az 1000 éves integritás is csak teóriában volt meg. Elég a magyar iskolák történettanításához használt kézitérképet átnézni, látni fogjuk, hogy az 1000 éves egység valóságban 1000 éves szétdaraboltságot jelent. A történelmi egység, főleg nemzeti és nemzetiségi szempontból, legfeljebb a 67-es kiegyezéstől Trianonig volt meg.

4. A természetadta geográfiai egység értékét, helyesebben teljes értéktelenségét a valóságban éppen a fenti 1000 éves széttagoltság jellemzi legjobban. De láttuk, hogy geográfiailag sem létezett a valóságban.

5. A gazdasági egység kialakulását, helyesebben annak mesterséges kifermálását láttuk a magyar gazdasági politika felrajzolásában. Azt is láttuk, hogy az a beállítás is teljességgel alaptalannak bizonyult, mintha Magyarország a mai határai között gazdaságilag életképtelen lenne.

6. A kulturális fölény tetszetős elmélete is csak a magyar iskolaügyek miniszterének reklámszólamaiban és a magyar irredenta naiv

¹A magyar múlt és jelen. Írták: Surányi Géza és dr. Váradi Aladár. Bratislava, 1928. 257 l.

álmodozásában nyilvánul meg. A valóság bizony nagyon szomorú differenciát mutat — a magyarság kárára.

Marad két szempont: a stratégiai és etnográfiai határok kérdései.

7. Nyíltan kimondjuk: előttünk, kisebbségi magyarok előtt a stratégiai szempontok abszolúte számításba sem jönnek. Ali tudjuk, hogy Csehszlovákiának egyáltalán nincsenek imperialisztikus háborús szándékai Magyarországgal szemben. A Benes-kondpiálta Keleti Locarno is bizonyíték erre. Azt is viszont nagyon jól tudjuk, hogy a magyar népnek nincsen szüksége semmiféle háborúra! Az utódállamok határai mentén élő magyar kisebbségek egyben biztonsági mentőövil szolgáltnak számára is minden háborús szándék ellen. Katonai stratégiai határookra tehát nincsen szükség.

8. Az etnográfiai határkérdés maradna úgy jogi, mint morális szempontból az egyedül vitatható. Csakhogy: ez a kérdés nemcsak Magyarországgal szemben áll fenn. Hasonló problémája megvan — a háborús alakulatoktól eltekintve — pl. Svájcnak is Olasz-, Francia-, Németországgal szemben vagy viszont.

Nem is kérdés, hogy vajjon a svájci német, svájci olasz, svájci francia — az etnográfiai (vérségi, nyelvi, kulturális) kapcsolatok mellett is akarna-e az anyaországhoz visszacsatlakozni vagy sem?

Kertelés nélkül kimondjuk, — s ezt vegyék még egyszer komolyan tudomásul a magyarországi politikusok is! — az itteni magyar kisebbség nemcsak a magyar úriosztályból: a történelmi gentry s a magyar kereskedelmi-iparpolitika lecsúszott kreatúráiból áll, még kevésbé a föld-reform ellen ágáló nagybirtokosokból, — az itteni magyarság széles néprétegeire: a városi és falusi dolgozók tömegeire pedig a mai Magyarország nem gyakorolja azt a vonzóerőt, amely egy — etnográfiai határok tekintetében dönteni egyedül hivatott — népszavazás esetén Magyarország javára billentené a mérleg serpenyőjét!“

A Csehszlovákiai Magyar Tudományos Társaság szépirodalmi szakosztályának elnöke, Antal Sándor pedig október 28-án az ünnepi cikkben következőképpen áradozott:

„Itt inkább ember lehet és lett az ember, mint a többi utódállamban. Ez s ennél sem kevesebb, sem több az értelme és indokolása annak, hogy a gondolkozó kisebbségi magyar szívbéli ünnepének tartja a köztársaság alapítása napjának tizenharmadik évfordulóját.“

„A mi ünnepünk a meggyőződés ünnepe. Őszinte és becsületes az a meggyőződésünk, hogy a köztársaság földjét otthonának tartó sokszázezer magyarnak több oka van résztvenni ebben az ünnepben, mint a régi ország hivatalos ünnepeiben, mert az új országban éppen olyan valóságos polgárjogot kapott, mint a csehek és szlovákok. A valóságos szót azért hangsúlyozom, mert fontos, mert igaz.“

Kartarsa, Surányi Géza pedig ilyenképpen üti a cseh nagydobot október 28-án:

„Az az állam és az a nép, amely felszabadulása örömmámorában alkotmánytörvényének megszabásánál nem a megtorlásra gondolt, hanem arra, hogy az egykori elnyomók és egykori ellenségek szabadságjogainak biztosításával (!) rendezze be új állami életét, amelyben már csak szabad és egyenjogú népek kultúrája versenghet egymással, — ez az állam és ez a nép garanciája a mi jövőnknek is. És ahogy időben távolodunk és egyre beljebb és beljebb haladunk az új állam történelmi fejlődésében, annál intenzívebben, annál őszintébb melegséggel és együttörvendéssel ünnepelhetjük mi magyarok is október 28. napját, mint érmék az új államnak, a csehszlovák Köztársaság születésének évfordulóját.“⁴¹

Dérer mint a csehszlovák szociáldemokrata párt szlovenszkói vezére az előkészítő bizottságot nagyrészt szociáldemokratákból és emigránsokból állította össze, minek következtében az egész magyar akadémiai alakulás csakhamar a csehtót politikai pártok hatalmi féltékenységének tárgya lett. Az agrárpárt, a nemzeti demokrata párt, a cseh néppárt Déerre támadtak, hogy saját embereit, nem pedig az ő magyar

renegátjaikat ültette az intézménybe. Választási, pártkorteszi intézménnyé degradálta ez a vita a „politikamentes“ magyar tudományos társaságot. Még a cseh nemzeti demokrata „Národní Listy“ című prágai lap is megjegyezte, hogy az

„illetékes bizottság megválasztása, illetve kinevezése ellenzésre talált a magyarok részéről, alak rámutatnak egyes személyek alkalmatlanságára, mert sem a tudományban, sem a művészetben való otthonossággal nem dicsekedhetnek/*

A tót néppárti „Slovák“ című lap ezzel a csehszlovák korteslármával kapcsolatban rámutatott arra, hogy mennyire van agyonpolitizálva az egész csehtót közélet és egészen bizonyosnak mondta azt, hogy ha az iskolaügyi miniszter székében

„egy agrárius ülne, akkor a Magyar Tudományos és Szépművészeti Társaság előkészítő bizottságát teljesen agrár formára szánták volna,— s ma a szocialista elvtársak éppen Dérer főelvtárrsal az élükön volnának azok, akik az egész köztársaságot telekürtölnék, hogy az agrárok milyen kvalifikáció nélküli emberekkel ültették tele a bizottságot.

Igazán nem irigyeljük magyar polgártársainktól ezt a nagy ajándékot, sőt nemcsak, hogy nem irigyeljük ezt az összeget, de ilyen ajándékot nem is kívánnánk magunknak.“

A társaság alakuló gyűlése 1931 november 10-én történt. A meghívott rendes tagok névsorában sok oda nem való elem szerepel, akiknek sem a magyar tudományhoz, — mint azt a Prágai Magyar Hírlap főszerkesztője, Dzurányi László megállapította — sem a magyar művészethez az egész világon semmi közük, sőt a magyar néptömegekkel sincsenek komoly Vonatkozásaik. Az alakuló ünnepi gyűlésen niegjelent Dérer miniszter a következő kétségtelenül politikai kijelentéseket is tette:

e tisztára irodalmi, tudományos és művészi törekvések érvényesítésére szolgáló társaság megalapításának kettős nagy állampolitikai jelentősége van. Először: jelenti, mint már kifejtettem, a csehszlovákiai magyarság és szellemi irányítói minden kétséget kizáró akarattal megnyilvánulását az államhűség és a csehszlovák állameszme mint történelmi fejlemény, történelmi szükséglet és történelmi célszerűség elismerése értelmében. Másodsor: a társaság megalapítása, a köztársaság Elnökétől eredő iniciativa, a megalakulást lehetővé tett milliós adomány s a közművelődési kormányzat készsége a társaság anyagi és erkölcsi támogatására tanujelét képezi annak a ténynek, hogy a csehszlovák köztársaság és felelős kormánya soha nem követett és a jövőben sem óhajt követni elnyomási politikát a csehszlovákiai magyarság kulturális törekvésével szemben, hanem ellenkezőleg köztársasági kormányzatunk előkelő kötelességének tekinti, hogy a magyar lakosság kulturális fejlődését lehetővé tegye, biztosítsa és előmozdítsa s hozzájáruljon a velünk és nálunk élő magyarság saját nemzeti jellegének fenntartásához.“

Dérer miniszter, aki most is magyar vidéken magyar iskolákat szüntet be és aki ezidei költségvetésében is megmutatta azt, hogy a magyar iskolaügyet mennyire mostohán kezeli és aki a magyar lakosságú területeken óriási összegekkel támogatja és szervezi a csehtót iskolákat, a legnagyobb hidegvérűséggel szónokolt azután arról is, hogy ők nem akarnak a magyar halastóban halászni, hanem mindegyik, a csehtót, a magyar nemzet is óvja meg és tartsa meg saját halait. Ha ez komolyan meggyőződése, akkor szüntesse be a Szlovák Liga lélekfogdosó működését magyarulta vidékeken, adjon a magyarságnak arányszá-

mának megfelelő iskolát, polgári iskolákat, középiskolákat, főiskolákat, szakiskolákat, diákjóléti intézményeket, stipendiumokat, színházakat stb. Rendszerint azzal leplezik Dérer és társai magyarpusztító politikájukat, hogy azt hirdetik, hogy ellenségük a múltban sem „a magyar ember“ volt, csupán egy társadalmi osztály és annak aláztos kiszolgálói, mint ezt Ország szlovenszkói országos elnök szavalta az ünnepélyes közgyűlésen. A magyar középosztály gerincének állandó szidalmazásában merült ki a csehszlovákiai tudományos társaság kormány által fizetett egyes vezető tagjainak szlovenszkói „irodalmi“ működése. A szépirodalmi szakosztály elnöke ilyenképpen ünnepelte meg a „magyar“ tudományos társaság megalakulását:

„Történelmi jelentősége van ennek a mai dátumnak, mert az idők kezdete óta először történik meg, hogy nem egy osztály, hanem az ország földjén élő és dolgozó egész magyarság hozzájut egy intézményhez, melynek segítségével ősi nyelvét, nemzeti érzését, egész kultúráját szabadon fejlesztheti. Az állam feje, a köztársaság elnöke tette jóvá azt a hibát, melyet a Karok és Rendek Magyarországnak urai elkövettek a magyar néppel szemben, mikor osztálymalmuk biztosítása érdekében elvonták a dolgozó néptől a kultúrát, hogy a tudomány nélkül való nép engedelmesen szolgáljon. Ennek az országnak a földjén megszűnt a nemesi Karok és Rendek uralma, a hatalom visszajutott a dolgozó nép kezébe, az ország élére a dolgozó nép legnagyobb, legérdemesebb fia került.“

Ezzel szemben nem kell nekünk kiemelnünk, hogy Magyarország nemessége, melyben voltak bőven tótok is, Magyarország kulturális fejlődésének legértékesebb előmozdítói és munkásai voltak. Természetesen az ilyen magatartás a legnagyobbfokú bizalmatlanságot ébresztette a magyar nemzetrészen és Szüllő Géza az ú. n. Masaryk-akadémiára vonatkozó nyilatkozatában hangsúlyozta azt, hogy éles különbséget kell tenniök, hogy mit jelent az, ha valamely intézmény magyar, vagy hogy abban csak magyarul beszélnek, mert nagy különbség az, hogy egy sajtótermék magyar sajtótermék-e vagy csak magyarul megírt sajtótermék? Reámutatott arra is, hogy nem véletlen, hogy a szlovenszkói régi magyar szervezetek vezetői nem hívtak be az akadémia tagjai közé és hogy a régi magyar tudományosság eminens emberei kimaradtak és olyan értékek is, mint Mécs László. Találóan jellemezte ezt a cinikus és hipokrita csehszlovák kisebbségvédelmi kormánypolitikát Dzurányi László a Prágai Magyar Hírlap hasábjain:

„Hogyan akarhatnak a Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaságból egy abszolút tekintélyű európai kultúrintézményt növelni, amikor a tudományos pályának nekiinduló magyar iskolásfiú sokszor még a magyar helyesírást sem kapja útravalóul, mekcennyel ír,¹ de nemcsak nyelvének köntöse, hanem lelke is eltorzul az iskola padjaiban. Meg azután a magyar nyelven történő irodalmi képzés, mégha oly hibás is, a középiskola nyolcadik osztályával megszűnik, magyar egyetem, magyar fakultás nincsen, bár a magyarságnak ehhez való igényét még a nem a mi javunkra elfogult Scotus Viator is elismeri. A magyar ifjú számára tehát nincs megadva, hogy a maga nyelvén szerezzék meg tudományos kiképzését, ha pedig magyarországi egyetemre megy, diplomáját nem nosztrifikálják.“

„Hol van egy egyetlen komoly tudományos, irodalmi vagy művészeti ösztöndíj, amit magyar ember kapott volna vagy kaphatna? Az állami díjakból az uralkodó nemzetbelieken kívül jut a németeknek, de a magyaroknak semmi. Már szimptomatikussá vált, hogy a magyarok csak jelentéktelen dugsegélyekhez juthatnak, aminek többnyire megvan

¹ Tehát cs, ny, zs, stb. helyett c, n, z-t!

a politikai mellékíze. Keserű sors, hogy a magyar főiskolások részére egyetemi ösztöndíjak sincsenek, menzasegélyhez is csak akkor juthatnak, ha szlovákra vagy csehszlovákra mázolja át magukat.“

„Továbbmenve a kulturális hézagok során, megállapíthatjuk, hogy a szlovenszkói magyarságnak nemcsak egyetemi katedrái nincsenek, nemcsak a felsőfokú tudományos képzés hiányzik, de a magyar tannyelvű gimnáziumok ötvennégy tanári katedrája is lassan elvész a magyarság számára, mert — a kormánypolitika intenciói szerint — elfoglalják az odadirigált magyarul is tudó szlovákok.“

„De alig van adva a magyarok számára a tudományos önképzés lehetősége is. Itt a magyar könyvtárak padlásratakáritása után nagyon gyérek az eszközök, sőt a kulturális határzár következtében a Magyarországon megjelenő tudományos könyvek és folyóiratok sem kerülhetnek be. Hiányzanak a magyar főiskolás ifjúság számára a modern egyetemes központi könyvtárak.“

Mindezt azért tartottam szükségesnek ilyen részletesen és a szükséges idézetekkel illusztrálva megírni, mert az üdvözlések sorában a következőket is találtam:

„A Kisfaludy Társaság testvéri szíves üdvözlését küldi.“

„Magyar írók Egyesülete“ (Budapest), Voinovich Géza elnök. „Egyesületünk örömmel látja a csehszlovák köztársaság területén élő és dolgozó magyar tudósok, írók és művészek egyesülését, összefogását egy közös cél, a műveltség haladása, a tudás terjesztése és az emberiség számára egy jobb jövő előkészítése érdekében.“

„A szegedi m. kir. Ferenc József Tudományegyetem rektora és tanácsa szívből jövő meleg üdvözlését és szerencsekívánatait küldi.“

Magyar Nyelvőr (Budapest). Balassa József szerkesztő. „Annak a körnek az üdvözlését adom át, amely a Magyar Nyelvőr körül csoportosulva örzi Szarvas Gábor és Simonyi Zsigmond emlékét és dolgozik a magyar nyelvtudomány művelésén és ápolja a magyar nyelv tisztaságát. Annál több joggal tehetjük ezt, mert társaságuk abban a városban alakul meg, ahonnan folyóiratunk nagynevű alapítójának, Szarvas Gábornak munkássága kiindult és ahol első, jelentékeny, új utat törő munkája 64 évvel ezelőtt a két. gimnázium értesítőjében megjelent.“

Több mint valószínű, hogy félreértés vagy misztifikáció van a dologban, mert el nem képzelhető, hogy ezek az üdvözlők tudták volna, hogy a pozsonyi tudományos és szépirodalmi társaság megalakításának tendenciája tulajdonképpen a magyar nemzeti közösség ellen irányul.¹ Ha a társaság egyik tudományos célja annak az irányelvnek magyarnyelvű és tudományos mezben való propagálása, hogy a magyar nemzetrészt elszakítása „történelmi szükséglet“, a „történelmi célszerűség“ természetes következménye, mint ezt Dérer beszédében aposztrofálta, akkor nem szabad, hogy ehhez a társasághoz a magyarságnak vonatkozása legyen. Amíg Orbán, Surányi, Váradi, Szerényi, Antal stb. a prágai hegemonizmus fullajtárai állnak ezen intézmény élén, a magyarság csakis rezervált, tartózkodó magatartást tanúsíthat az ú. n. Masaryk-Akadémiával szemben, melyről mint az előkészítés folyamán, úgy azután is kétségen kívül kiderül majd az, hogy csak az Orbánok, Surányiak stb. akadémiaja.

STEIER LAJOS

¹ Kétségtelenül helyes kitűnő cikkírónk fenti megállapítása: hazai felsorolt intézményeink nem voltak tisztában a Masaryk-Akadémia természetével, amikor üdvözlő távirataikat elküldötték, s ezért a tájékozatlanságon kívül más váddal valóban nem illethetők. A tanulság ebből az, mennyire szükséges nemcsak a kisebbségi szakemberek, hanem minden magyar ember számára az elszakadt területek viszonyainak józan, illúziómentes figyelemmel kísérése, amint az folyóiratunk kisebbségi cikkeiben, oláh, szerb, cseh vonatkozásban állandóan végbemegy. *A szerk.*